

Zeitschrift: Igl Ischi : organ della Romania (Societat de Students Romontschs)
Herausgeber: Romania (Societat de Students Romontschs)
Band: 77 (1992)
Heft: 4

Artikel: Dunnas raquintan lur vita
Autor: Cathomas-Bearth, Rita
DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-881630>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. [Siehe Rechtliche Hinweise.](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. [Voir Informations légales.](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. [See Legal notice.](#)

Download PDF: 16.03.2025

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Dunnas raqintan lur vita

Rita Cathomas-Bearth

Tgi che ha frequentà las scolas primaras ils onns 50 sa regorda franc anc da las bleras istorgias che raquintavan da la vita quotidiana dad umens e dunnas. Ils babs lavuravan en uigl e sin il funs. Las mammas stevan a chasa e tgiravan ils uffants, faschevan l'iert e pavlavan las giaglinas. Ins avess pudì crair che tut las dunnas creschidas sajan mammas. Las mattas gidavan las mammas, ils mats ils babs. Ils umens eran fermes e robusts, las dunnas chasarinas charinas. Ils babs fimavan la pipa, las mammas faschevan chaltschiel. Il bab seseva sisum la maisa, la mamma giudim e serviva il past. E quantas poesias glorifitgavan la funcziun da la mamma!

Las bleras da questas istorgias eran scrittas dad umens. Insumma è quasi l'entira istorgia vegnida scritta dals umens. Da tals ch'admiravan eroxs da guerra, pussanza, virilitad e gagliardadad. Er en nossa Surselva sco en autras regiuns muntagnardas avevan las dunnas da taschair en la publicitad. Quai spetgav'ins dad ellas. Ed ellas han er obedi a questas pretensiuns da la societad patriarcala. Insumma han las dunnas sco ch'i para adina gè il basegn d'esser bravas. Ch'ellas avessan scrit l'istorgia or d'ina altra optica, na dubitescha oz nagin. Ma pertge na scrivevan e s'exprimevan ellas? Mancava il temp u la scolaziun u il basegn u na scrivevan ellas ord pura modestadad?

La mirvegla, co che la generaziun da nossas tattas e basatas viveva propi e patratgava, crescha ad in crescher. Quai sa resulta dal fatg che la tecnica e la medischina han revoluziunà la vita da la dunna en noss tschientaner. La gronda midada è succedida suenter las guerras mundialas. Electricitad, aua currenta e maschinas en chasa, meglras pussaivladads da scolaziun e la pilla han liberà las dunnas da bleras grevezzas. Cun l'entrada da radio e televisiun en las stivas privatas è svanì in impurtant liom cun istorgia, tradiziun e cuminanza: il raquint.

Mammas e babs han smess da raquintar da lur vita passada. Sper crimis ed eveniments mundials èn episodas quotidianas daventadas lungurusas. Ils umans nun han pli peda per istorgias nunspectacularas. Sport, divertiment e lavur concentrada absorbeschan tut il temp. Uschia na vegnan experientschas directas da la vita tradidas vinavant da generaziun a generaziun. La cuntinuaziun istorica individuala sa perda e cun ella in factur impurtant per chapir sasez e l'agen ambient. La consequenza è savens disorientaziun, malsegirtad ed izolaziun.

Quest vacuum daventa pli e pli conscient. Bleras lavurs istoricas sa basan oz sin la perscrutaziun dal patratgar e sentir da l'uschenumnà simpel pievel che nun ha, sco ch'i para, mai fatg u scrit istorgia. Tranter quel sa chattan er las dunnas. Co ha la generaziun naschida avant las guerras mundialas vivì sia uffanza e sia giuven-tetgna? Co han las dunnas resentì il temp da guerra e la midada dals onns 50? Tge è stà impurtant en lur vita? Co pensavan e sentivan ellas? Co vesan ellas lur vita guardond enavos?

Questas mirveglias u er la tschertga da las ragischs han motivà ina gruppa dad otg dunnas sur 40 da registrar biografias da dunnas sur 70. L'idea è naschida en il ravugl da la canorta da dunnas a Cuira ch'aveva lieu ina giada al mais. La cumposiziun da las dunnas è casuala. Sa participar ha pudì, tgi ch'aveva interess. I fan part: tgirunzas, ina teologa, magistras, chasarinas, ina publicista. En lungas sesidas, accompagnadas da scienziadas, è vegnida discutada la furma da perscruta-zion. Uschia è sa cristallisà in concept precis da finamira e metoda d'interrogaziun, necessari per far lavur precisa e cuntanscher in resultat che cuntenta.

L'enconuschientscha ch'in tal project pretensius na possia vegnir exequì senza in accompagnament scientific ha motivà d'inoltrar ina dumonda da sustegn finanziel a l'Uniun per la perscrutaziun da la cultura grischuna. Quella ha sustegnì il project cun la cundiziun che duas scienziadas, ina etnologa cun experientscha en la perscrutaziun istorica orala ed ina istoricista ed archivara, cusseglian la gruppa. Questa cundiziun è stada bainvegnida, ed uschia han ins pudì cumenzar cun la lavur.¹⁾

A l'entschatta è vegnida formulada en lungas discussiuns precisamain la siste-matica da lavurar. Per pudair valitar ina giada las biografias, sto ina tscherta unitad en il proceder esser dada. Sco segund pass han las dunnas da la gruppa emprendì d'enconuscher metodos d'interrogar e da lavurar, tecnicas da dumandar e registrar il material sco er l'istorgia generala da noss tschientaner.

Pir suenter questas preparaziuns fundamentalas - entant era in onn passà - han ins pudì cumenzar cun la lavur concreta. La finamira: registrar sin bindel almain 20 biografias da dunnas naschidas avant il 1920. Dunnas da l'entir chantun, da las pli diversas professiuns, stadis socials e civils. Perquai che dunnas ord differentas regions grischunas fan part da la gruppa da perscrutaziun èsi er pussaivel da discurrer cun las dunnas che vegnan interrogadas en lur lungatg preferì. Uschia

vegnan las registraziuns fatgas en sursilvan, ladin, talian e tudestg. I vegn surlaschè a las dunnas interrogadas, nua ch'ellas vulan metter la paisa en lur raquint e quant lung che quel duai vegnir.

Las registraziuns fatgas a bucca vegnan protocolladas en chavazzins per ch'ellas possian vegnir evaluadas pli tard scientificamain. Mintga dunna fa er in diari che cuntogna las atgnas impressiuns da la situaziun d'interrogaziun e da l'ambient da la dunna interrogada. Quella ha ultra da quai da suttascriver ina decleraziun ch'ella saja pronta da laschar deponer il material registrà en l'archiv e da laschar duvrar quel per intents publicistics, scientifics e litterars.

Che dunnas per gronda part na scienziadas fan las registraziuns è plitost nunusità. En quest senn èsi da renconuscher che l'Uniun per la perscrutaziun da la cultura è stada pronta da sustegnair quest project. Il fatg però che las dunnas ch'interrogheschan han ina tscherta experientscha da la vita, ch'ellas èn bain motivadas ed enconuschan per part persunalmain las personas interrogadas, pussibilitescha in access fitg direct a las infurmaziuns. La lavur da registraziun è pretensiusa e pretenda sentiment psicologic. Betg tuttas dunnas discurren currentamain, e da tschertas chaussas na vulani discurren. Bleras regurdientschas sveglian emoziuns, per las qualas ins sto avair chapientscha e che ston vegnir elavuradas. Il contact interpersonal è in eveniment per sasez.

La lavur da registraziun ha cumenzà avant dus onns. Ella duai vegnir terminada quest onn. Las infurmaziuns rimnadas fin oz dattan ina invista varianta, directa ed averta en munds da dunnas per part nunenconuschents. Differenzas tranter las confessiuns e regiuns daventan transparentas. Interessant nun è be quai che vegn raquintà, mabain er quai, dal qual ins tascha. Mintga dunna metta auter las paisas, mintgina resenta auter la vita. Il material è ina funtauna istorica directa che mancava fin oz en il Grischun.

Da preschent s'occupa la gruppa cun la dumonda, co publicgar las biografias. Ch'ins na vul be deponer il material en l'archiv è stà cler dal'entschatta. Uss sa tracti da chattar ina furma adattada per la publicaziun. En mintga cas daventa la lavur vi da quest project cun mintga pass pli intensiva ed interessanta.